

УДК 378.147.091.33-027.22:793.7

ТЕОРЕТИЧНЕ ОБГРУНТУВАННЯ НАУКОВО-МЕТОДИЧНОЇ СИСТЕМИ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ КЛАСИЧНИХ УНІВЕРСИТЕТІВ ЗАСОБАМИ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Жукова О.А., к. пед. н., доцент,
доцент кафедри педагогіки

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Автор статті має за мету на теоретичному рівні обґрунтувати науково-методичну систему розвитку в студентів класичних університетів соціальної компетентності засобами ігрових технологій.

Розроблена автором система складається з таких підсистем: цільової, стратегічно-концептуальної, проектувально-організаційної, технологічно-процесуальної та контрольно-оцінної.

У межах цільової підсистеми виокремлено мету науково-методичної системи; групи вимог щодо формування в студентів класичних університетів готовності до розвитку соціальної компетентності; особливості застосування ігрових тренінгових вправ, технік, методів і прийомів в освітньому середовищі.

Стратегічно-концептуальна підсистема включає сукупність методологічних підходів до аналізу й вивчення зазначененої готовності (системний, особистісний, особистісно орієнтований, компетентнісний); загальнодидактичні й специфічні принципи.

Основою проектувально-організаційної підсистеми стали компоненти готовності до розвитку соціальної компетентності студентів класичних університетів (ціннісно-мотиваційний, когнітивний, діяльнісно-операційний, особистісно-рефлексійний) і педагогічні умови формування цієї готовності.

У межах технологічно-процесуальної підсистеми виділено функції готовності студентів до розвитку соціальної компетентності; указано на змістове забезпечення етапів технології зазначененої готовності; зроблено акцент на системі знань і вмінь із розвитку соціальної компетентності, способів їх управління та реалізації в освітньому середовищі.

Контрольно-оцінна підсистема передбачала розроблення діагностичного апарату, за допомогою якого можуть бути визначені показники, інструментарій рівнів готовності студентів класичних університетів до розвитку соціальної компетентності (низький, середній, високий), а також критерії (мотиваційний, змістовий, процесуальний, особистісно-оцінний) на підґрунті відповідних методів оцінювання в студентів класичних університетів готовності до розвитку соціальної компетентності засобами використання ігрових технологій.

Ключові слова: соціальна компетентність, ігрові технології, система, підсистема, критерій, рівень, готовність.

Автор статьиставил перед собой цель теоретически обосновать научно-методическую систему развития у студентов классических университетов социальной компетентности средствами игровых технологий.

Разработанная автором система состоит из следующих подсистем: целевой, стратегически-концептуальной, проектно-организационной, технологически-процессуальной и контрольно-оценочной.

В рамках целевой подсистемы выделена цель научно-методической системы; группы требований по формированию у студентов классических университетов готовности к развитию социальной компетентности; особенности применения игровых тренинговых упражнений, техник, методов и приемов в образовательной среде высшего учебного заведения.

Стратегически концептуальная подсистема включает совокупность методологических подходов к анализу и изучению указанной готовности (системный, личностный, личностро ориентированный, компетентностный); общедидактические и специфические принципы.

Основой проектно-организационной подсистемы стали компоненты готовности к развитию социальной компетентности у студентов классических университетов (ценностно-мотивационный, когнітивный, деятельностино-операционный, личностро-рефлексивный) и педагогические условия формирования этой готовности.

В пределах технологически процессуальной подсистемы выделены функции готовности студентов к развитию социальной компетентности; сделан акцент на содержательное обеспечение этапов технологии указанной готовности; на систему знаний и умений по развитию социальной компетентности, способов их внедрения и реализации в образовательной среде высшего учебного заведения.

Контрольно-оценочная подсистема предусматривала разработку диагностического аппарата, с помощью которого могут быть определены показатели, инструментарий уровней готовности студентов классических университетов к развитию социальной компетентности (низкий, средний, высокий), а также критерии (мотивационный, содержательный, процессуальный, личностро-оценочный) на основе соответствующих методов оценки.

Ключевые слова: социальная компетентность, игровые технологии, система, подсистема, критерий, уровень, готовность.

Zhukova O.A. THE THEORETICAL REASON OF SCIENTIFIC-METHODICAL SYSTEM OF DEVELOPMENT OF THE SOCIAL COMPETENCE OF STUDENTS OF CLASSICAL UNIVERSITIES BY WAYS OF THE GAME TECHNOLOGIES

The author of the article has the goal of theoretically substantiating the scientific and methodological system of the development of the social competence among the students of classical universities using gaming technology. The system worked out by the author consists of the following subsystems: purposive subsystem, strategically conceptual subsystem, project-organizational subsystem, technologically procedural subsystem and control-assessing one.

In the frameworks of the purposive subsystem are the following items are pointed out such as the purpose of the scientific and methodological system; groups of requirements for the formation of readiness for the development of social competence among students of classical universities; features of the use of game training exercises, techniques, methods and ways in the educational environment of the higher educational institution.

Strategically conceptual subsystem includes the following: a set of methodological approaches to the analysis and study of pointed readiness (systemic; personality-oriented, personality-activity, competent); general didactic and specific principles.

The base of the project-organizational subsystem has become the components for the development of the social competence among the students of classic universities (value-motivational, cognitive, activity-operational, personality-reflexive) and pedagogical conditions of formation of this readiness.

Within the borders of technologically procedural subsystem: the functions of students' readiness for the development of the social competence are pointed out; the substantive provision of the stages of the technology of the pointed readiness is indicated; the emphasis is made on the system of knowledge and skills of the development of the social competence, methods of their introduction and realization in the educational environment of a higher educational institution.

The control-assessing subsystem suggests the engineering of a diagnostic apparatus, which can help to determine indicators, tools of levels of readiness of students of classical universities for the development of the social competence (low, medium, high) and criteria (motivational, substantive, procedural, personality-assessing) on the basis of the relevant assessment methods.

Key words: social competence, game technologies, system, subsystem, criteria, level, readiness.

Постановка проблеми. В останні роки питання розвитку соціальної компетентності набуло особливої актуальності з огляду на інтернаціоналізацію системи вищої освіти й інноваційність освітнього процесу. У цих умовах студенти – майбутні фахівці мають бути спроможними встановлювати соціальні контакти й підтримувати соціальні відносини, вибудовувати певні стратегії власного розвитку у світі, що постійно змінюється, за рахунок розвитку здібностей до самопізнання, саморозвитку, самозміни, самореалізації, самовизначення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти цієї проблеми були відображені в наукових працях філософського, психологічного, педагогічного спрямування.

Так, Г. Беліцька [4], С. Гончаров [7], Г. Марасанов [24], Н. Рототаєва [24] та інші дослідники акцентують увагу на вивченні феномена соціальної компетентності особистості, його сутності, значення, структури, умов розвитку.

Про необхідність розвитку соціальної компетентності саме в студентства наголошувалося в працях С. Бахтеєвої [3], Н. Гулієва [9], А. Демчук [10], С. Краснокутської [21], Н. Ляхової [23], Н. Мокеєвої [25], Г. Мосягіної [27; 28], Т. Пушкарьової [30], О. Спіріна [34].

Проблеми діагностики й оцінювання рівня розвитку складових частин соціальної компетентності стали предметом уваги

О. Григор'євої [8], Е. Зеера [15], І. Зимньої [16], О. Петрової [29].

Аналіз наукових джерел свідчить про те, що проблема розвитку соціальної компетентності студентів класичних університетів засобами використання ігор та технологій залишається майже не дослідженою.

Постановка завдання. Мета статті – на теоретичному рівні обґрунтувати науково-методичну систему розвитку в студентів класичних університетів соціальної компетентності засобами використання ігор та технологій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ефективність розвитку в студентів класичних університетів соціальної компетентності засобами використання ігор та технологій забезпечується завдяки науково-теоретичному обґрунтуванню сутності компетентності зазначеного виду; методології наукового дослідження, основою якої є ключові положення наукових підходів стосовно розуміння сутності розвитку соціальної компетентності в умовах класично-го закладу освіти засобами використання ігор та технологій; взаємозв'язку елементів структури соціальної компетентності; науково-методичній системі розвитку в студентів класичних університетів компетентності зазначеного виду засобами використання ігор та технологій із такими підсистемами: цільовою, стратегічно-концептуальною, проектувально-організа-

ційною, технологічно-процесуальною та контролально-оцінною. Основними ідеями вказаної науково-методичної системи є неперервність і наступність [38; 39].

Наукова новизна науково-методичної системи розвитку в студентів класичних університетів соціальної компетентності засобами використання ігор та технологій полягає в розробленні нових положень, що визначають зміст кожної із зазначених підсистем, а також в установленні логічних зв'язків між ними.

Під час визначення поняття «система» слід ураховувати його тісний взаємозв'язок із такими поняттями, як цілісність, зв'язок, структура, відносини, підсистеми. Характеристикою будь-якої системи є ієрархічність, багаторівневість, структурність. На ці ознаки було вказано вченими, які досліджували теорію систем (А. Авер'янов [1], П. Анохін [2], Л. Берталанфі [5], І. Блауберг [6], М. Каган [17], О. Ковалев [18], В. Садовський [31], В. Чернишов [40], Б. Юдін [42]).

Так, аналіз наукових джерел дає нам підстави стверджувати, що під системою слід розуміти «утворення», що складається із взаємодіючих частин [5, с. 42]; «сукупність елементів», які знаходяться в деяких зв'язках один з одним і становлять щось ціле [37, с. 584]; безліч елементів, що є тісно взаємопов'язані й становлять цілісність у функціонуванні й будові [6, с. 8]; обмежену множину складових частин, що взаємодіють між собою [1, с. 43]; упорядковану множину компонентів, що становлять певне ціле, сума властивостей яких не може бути зведена до властивостей самої системи [17, с. 19; 37, с. 584]; суму елементів, фіксованих властивості яких визначають шляхи реалізації певних відносин [19, с. 312]; кооперацію компонентів множини, дія яких спрямована на отримання корисного кінцевого результату [2, с. 34].

Узагальнення наведених визначень дає можливість говорити про те, що цілісність самої системи науковці пояснюють наявністю й особливістю зв'язків між компонентами. Вибір компонентів із множини й акт їх залучення в систему визначається на основі потреб, що є причинним системоутворюючим фактором [40, с. 6–7]. Формульовання цілей на тлі потреб і їх спрямованість на отримання певного результату є тим інструментом, що створює упорядковану взаємодію між усіма компонентами системи. Отже, організація та структура системи є виявленням її упорядкованості [14, с. 223].

Таким чином, на підставі аналізу сучасних наукових досліджень можна стверджувати, що ознаками педагогічної системи є її цілісність і взаємодія, взаємозв'язок, вза-

ємозумовленість, взаємозалежність її різних структурних компонентів, об'єднаних освітньою метою розвитку індивідуальності й особистості.

Науково-методична система належить до педагогічної системи. Вона виступає в якості її підсистеми, теж складається із сукупності певних елементів, що визначають її структуру, зумовлюють цілісність і мають спрямування на вирішення сучасних освітніх завдань.

Урахування ідей, викладених у наукових дослідженнях, дозволило нам розробити власну науково-методичну систему розвитку соціальної компетентності в студентів класичних університетів засобами використання ігор та технологій, яка складається з п'яти підсистем: цільової; стратегічно-концептуальної; проектувально-організаційної; технологічно-процесуальної; контролально-оцінної.

Пропонуємо дати характеристику кожній із них.

Цільова підсистема містить такі складники: потреба в розвитку соціальної компетентності; ціннісне ставлення до проблем формування готовності до подальшого розвитку соціальної компетентності через здатність до вибору моральних цінностей, за якими живе суспільство, ціннісне навіювання, роз'яснення цінностей, ціннісної рефлексії, ціннісної дії; інтерес як двигун активної пізнавальної діяльності здобувачів освіти; спрямування студентів до активних дій, які є свідченням їхньої індивідуальності, щодо подальшого зростання рівня їхньої соціальної компетентності.

Стратегічно-концептуальна підсистема являє собою сукупність методологічних засад із розвитку в студентства соціальної компетентності у вигляді наукових підходів і принципів формування компетентності заданого виду.

Проектувально-організаційна підсистема висвітлює таке: а) єдність компонентів готовності студентів класичних університетів до розвитку соціальної компетентності (циннісно-мотиваційного, когнітивного, діяльнісно-операційного, особистісно-рефлексійного компонента); б) педагогічні умови формування цієї готовності.

Технологічно-процесуальна підсистема містить таке: а) функції готовності студентів класичних університетів до розвитку соціальної компетентності засобами використання ігор та технологій; б) змістове забезпечення етапів технології зазначененої готовності (I етап – ціннісно-мотиваційний, II – світоглядно-когнітивний, III – діяльнісно-креативний, IV – рефлексійно-корегувальний); в) система знань і вмінь із

розвитку соціальної компетентності, способів її впровадження та реалізації в освітньому середовищі.

Контрольно-оцінна підсистема забезпечує моніторинг сформованості готовності студентів класичних університетів до розвитку соціальної компетентності; визначення критеріально-рівневого інструментарію.

Розглянемо цільову підсистему формування в студентів класичних університетів готовності до розвитку соціальної компетентності. Цільова підсистема має спрямування на актуалізацію й обґрутування науково-методичної системи розвитку соціальної компетентності здобувачів вищої освіти.

Стрижнем зазначененої підсистеми є мета науково-методичної системи, а саме – розвиток соціальної компетентності в студентів класичних університетів засобами використання ігрових технологій. Підґрунтам її формування стали вимоги до здобувачів освіти, відображені в Законі України «Про вищу освіту».

Під час формування в студентів класичних університетів готовності до розвитку соціальної компетентності слід дотримуватися певних вимог, які ми виокремили в такій групі.

1. *Дидактично-виховні* вимоги втілюються через принципи навчання й передбачають реалізацію виховної функції процесу навчання у вищій школі.

2. *Дослідницькі* вимоги знаходять свою реалізацію через систематичність розширення й збагачення шляхом самоосвіти наявних знань про природу соціальної дійсності, закони функціонування суспільства й держави, основи соціального законодавства, рольові позиції й вимоги, що ставляться в суспільстві до людей тієї чи іншої професії.

3. *Проектувальні* вимоги базуються на процесі інтерпретації студентами ключових понять соціальної дійсності та подальшому розвитку в них здатності бути громадянином, патріотом, рівноправним членом суспільства.

4. *Організаційно-управлінські* вимоги передбачають активну взаємодію студентів із соціальним середовищем на підґрунті знань психофізіологічних, етичних і педагогічних норм цієї взаємодії та різних видів діяльності.

5. *Прогностичні* вимоги акцентуються в уміннях студентів передбачити результати власної діяльності, визначитися зі стратегією, дати оцінку й проаналізувати здобуті результати з розвитку соціальної компетентності.

6. *Валеологічні* вимоги мають спрямування на процеси забезпечення необхідни-

ми знаннями про взаємозв'язок психічного, фізичного й соціального здоров'я людини й суспільства.

Отже, у нашому дослідженні цільова підсистема складається з мети науково-методичної системи (розвитку в студентів класичних університетів соціальної компетентності засобами використання ігрових технологій); вимог до формування готовності (дидактично-виховних, дослідницьких, проектувальних, організаційно-управлінських, прогностичних, валеологічних); особливостей застосування ігрових тренінгових вправ, технік, методів і прийомів в освітньому середовищі.

Стратегічно-концептуальна підсистема віддзеркалює фундаментальні методологічні й психолого-педагогічні положення, що є основою процесу розвитку соціальної компетентності в студентів класичних університетів засобами використання ігрових технологій.

Підґрунтам наукових пошуків у зазначеному контексті є теоретико-методологічні засади сучасних підходів щодо розвитку соціальної компетентності в студентів класичних університетів засобами використання ігрових технологій.

Стратегічно-концептуальна підсистема містить таке:

- 1) сукупність методологічних підходів до аналізу й вивчення зазначененої готовності (системний, особистісний, особистісно-орієнтований, компетентнісний);

- 2) загальнодидактичні й специфічні принципи.

До загальнодидактичних принципів нами віднесені такі принципи: цілеспрямованості, системності, систематичності, свідомості й активності здобувачів вищої освіти, оптимального поєднання всіх форм організації освітнього процесу.

Розглянемо сутність специфічних принципів, а саме:

- особистісної значущості соціальної компетентності. Основною суперечністю, що зумовлює сталій розвиток індивіда, є протиріччя між індивідуальними здібностями й особливостями та вимогами, що ставляться до його діяльності й поведінки відповідно до встановлених у суспільстві правил [41];

- взаємодії суб'єктів освітнього процесу. Сутність цього принципу полягає в поєднанні процесів впливу суб'єктів освітнього процесу один на одного в системі професійної підготовки. Під час організації ігрової взаємодії, яка є найбільш природним способом самовираження людини, майбутній фахівець підсилює прояв своєї індивідуальності через вирішення багатьох складних

ситуацій, що мають місце в соціальному середовищі, включаючи й сферу майбутньої професійної діяльності [12; 13];

– взаємозумовленості розвитку соціальної компетентності та бар'єрів соціокультурного життя. Процес розвитку соціальної компетентності пов'язаний із подоланням властивостей, притаманних тій чи іншій групі бар'єрів, а саме: етносоціокультурним, віковим, позиційно-рольовим, індивідуально-психологічним, самоосвітнім;

рефлексії, що є одним із механізмів розвитку різноманітних видів діяльності студентів; засобом управління та здійснення контролю за ними; своєрідним дослідницьким актом, спрямованим на обґрунтування власного існування й самоспостереження.

Таким чином, розгляд стратегічно-концептуальної підсистеми розробленої нами науково-методичної системи розвитку в студентів класичних університетів соціальної компетентності засобами використання ігрових технологій містить основні методологічні засади формування готовності до розвитку компетентності зазначеного виду (наукові підходи й принципи зазначеної готовності).

Наступною складовою частиною науково-методичної системи розвитку в студентів класичних університетів соціальної компетентності засобами використання ігрових технологій є проектувально-організаційна підсистема.

Основою проектувально-організаційної підсистеми є компоненти готовності до розвитку соціальної компетентності студентів класичних університетів: ціннісно-мотиваційний, когнітивний, діяльнісно-операційний, особистісно-рефлексійний.

Ціннісно-мотиваційний компонент готовності віддзеркалює наявність у студентів належної мотивації до розвитку соціальної компетентності, формування потреби в її подальшому розвитку, підвищення зацікавленості й інтересу до проблеми розвитку компетентності зазначеного виду, спрямування здобувачів вищої освіти на розвиток власної індивідуальності.

Когнітивний компонент передбачає наявність у студентів знань природи соціальної дійсності, законів функціонування суспільства й держави, основ соціального законодавства, а також культурних норм, правил поведінки, звичаїв, традицій, правил етикету й табу, характерних для конкретного соціуму.

Діяльнісно-операційний компонент являє собою сукупність умінь, спрямованих на саморозвиток і самоосвіту, запобігання й подолання бар'єрів соціокультурного життя.

Особистісно-рефлексійний компонент націлений на розвиток наявних якостей особистості (самостійності, тренованості, витримки, рефлексії), розвиток здатності здійснювати самооцінку та рефлексію власних дій щодо розвитку компетентності зазначеного виду.

Аналіз наукових джерел [22; 32; 35] дає нам усі підстави пов'язати цю систему з педагогічними умовами, що мають певний вплив на реалізацію науково-методичної системи.

Формування в студентів класичних університетів готовності до розвитку соціальної компетентності засобами використання ігрових технологій дозволило нам виокремити такі педагогічні умови.

1. Запобігання та подолання бар'єрів соціокультурного життя.

2. Включення студента в різні види діяльності в межах освітнього середовища чи створення діяльнісно орієнтованого простору, де студенти мають можливість виявляти й розвивати соціальну компетентність.

3. Використання під час навчання та практики, що має соціально орієнтований характер, сучасних педагогічних технологій (ігрових технологій).

Зазначені педагогічні умови мають провідну роль, посідають одне з ключових місць у запропонованій нами науково-методичній системі та корелюють із зазначеними вище компонентами готовності здобувачів вищої освіти до розвитку соціальної компетентності.

Технологічно-процесуальна підсистема віддзеркалює технологію розвитку соціальної компетентності в студентів класичних університетів засобами використання ігрових технологій як цілісне утворення. З урахуванням певних функцій готовності до розвитку соціальної компетентності нами було визначено зміст формування зазначеної готовності, а також форми, методи та прийоми, спрямовані на її здійснення. Серед етапів технології розвитку соціальної компетентності в студентів класичних університетів засобами використання ігрових технологій нами виокремлені такі: ціннісно-мотиваційний, світоглядно-когнітивний, діяльнісно-креативний, рефлексійно-корегувальний.

Виокремлення зазначених структурних компонентів повною мірою не відображає сутність готовності студентів класичних університетів до розвитку соціальної компетентності, бо структура не є показником дієвості здобувачів вищої професійної освіти в майбутній професійній діяльності. Виходячи із зазначеного, виникає необхідність висвітлити функції, які є характеристиками

запропонованої системи, що надають можливість висвітлити роль об'єкта в контексті цієї системи, а саме функції готовності студентів класичних університетів до реалізації поставлених завдань.

Виходячи з розмаїття відносин здобувачів вищої освіти в майбутній професійній діяльності й особистому житті, нами виділено сім провідних функцій готовності до розвитку соціальної компетентності, а саме: аксіологічну, пізнавальну, діагностично-прогностичну, інформаційну, комунікативну, регулювальну та захисну.

Пропонуємо розглянути кожну із зазначених функцій.

Аксіологічна функція забезпечує сприйняття студентами питань щодо природи цінностей, їх місця в реальному світі, структури ціннісного світогляду, зв'язку цінностей із культурними й соціальними факторами, між собою та структурою особистості.

Пізнавальна функція спрямована на надбання, присвоєння та засвоєння необхідної суми знань студентами класичних університетів. Указана функція допомагає різномірно вивчати процес розвитку соціальної компетентності студентства, а також має спрямування на запобігання й своєчасне подолання ними бар'єрів соціокультурного життя.

Діагностично-прогностична функція забезпечує процеси з'ясування рівня підготовленості та перевірки результатів навчання в таких сферах: когнітивній (оволодіння знаннями й способами їх досягнення), психологічній (розвиток особистості студента, пізнавальних процесів, уміння діяти в невизначеніх обставинах), соціальній (ступінь засвоєння соціальних норм, рівень соціальної активності, адаптація до колективу тощо).

Інформаційна функція спрямована на подальший розвиток умінь студентів користуватися наданою інформацією, аналізувати її, збирати з різних джерел. Ця функція включає систематичну роботу з текстами, графіками, діаграмами, аудіо- та відеоінформацією, що створює уявлення в здобувачів вищої професійної освіти про стан розвитку сучасного соціуму, соціальних інститутів і людини як носія соціальних дій.

Комунікативна функція уможливлює встановлення контактів і зворотного зв'язку між суб'єктами освітнього процесу, зумовлює взаємодію між студентами та викладацьким складом, а також використання як вербалних, так і невербалних засобів комунікації, адекватних ситуації спілкування.

Регулювальна функція спрямована на процес управління власним емоційним станом і поведінкою під час взаємодії суб'єктів

освітнього процесу. Володіння учасниками взаємодії прийомами психотехніки дозволяє уникнути деструктивних впливів і конфліктних ситуацій, попередити виникнення емоційних бар'єрів під час спілкування [11, с. 203]. Вона також дозволяє долати бар'єри соціокультурного життя, завдячуячи прийомам саморегуляції, адекватній оцінці ситуації, її аналізу, здатності прийняти правильне рішення.

Захисна функція забезпечує можливість працювати на запобігання й подолання конфліктів, створення доброзичливої атмосфери, оцінку ризиків, що можуть виникати в освітньому просторі.

Усі зазначені функції готовності студентів класичних університетів до розвитку соціальної компетентності являють собою цілісну систему. Вони є взаємозумовленими, доповнюють і розширяють одна одну. Успішність і ефективність процесу розвитку соціальної компетентності здобувачів вищої професійної освіти визначається застосуванням комплексу вказаних функцій, що мають спрямованість на подальший розвиток їх особистості.

Ще однією з підсистем науково-методичної системи розвитку в студентів класичних університетів соціальної компетентності засобами використання ігор та технологій є **контрольно-оцінна підсистема**. Вона віддзеркалює вимоги до розвитку в студентів класичних університетів указаної готовності. Контрольно-оцінна підсистема передбачає розроблення діагностичного апарату, за допомогою якого можуть бути визначені показники, інструментарій рівнів готовності студентів класичних університетів до розвитку соціальної компетентності (низький, середній, високий), а також критерії (мотиваційний, змістовий, процесуальний, особистісно-оцінний) на підґрунті відповідних методів оцінювання в студентів класичних університетів готовності до розвитку соціальної компетентності засобами використання ігор та технологій.

Урахування положень, зазначених вище, дозволило нам розробити систему покомпонентних критеріїв, а також якісних показників готовності студентів класичних університетів до розвитку соціальної компетентності засобами використання ігор та технологій. Зазначена система віддзеркалює авторське бачення її сутності й базових характеристик.

Мотиваційний критерій є характеристистикою сформованості мотиваційного компонента як складової частини готовності студентів класичних університетів до розвитку соціальної компетентності. Показниками цього компонента є такі:

- 1) потреба в розвитку соціальної компетентності;
- 2) інтерес до розвитку соціальної компетентності;
- 3) ціннісне ставлення до формування готовності до розвитку соціальної компетентності;
- 4) націленість студентів класичних університетів на подальший розвиток власної особистості.

Змістовий критерій віддзеркалює рівень сформованості когнітивного компонента готовності студентів класичних університетів до розвитку соціальної компетентності, тобто рівень їх наявних знань.

Як засвідчує аналіз праць сучасних дослідників [26; 33; 36] щодо проблеми вимірювання об'єму та якості наявних знань особистості, показники якості можуть бути об'єднані в такі групи: змістово-особистісну (стійкість, глибина, гнучкість); предметно-змістову (узагальненість, повнота, системність); змістово-діяльнісну (міцність, дієвість, мобільність).

У контексті нашого дослідження вважаємо за необхідне зробити акцент на таких характеристиках показників: дієвість, обсяг, глибина.

Дієвість характеризує спроможність здобувачів вищої освіти висвітлити процес застосування конкретних знань у контексті тієї чи іншої ситуації, що склалася. Вона актуалізує знання природи та сутності об'єкта, що підлягає вивченню.

Обсяг набутих знань віддзеркалює ставлення студентів до навчальної діяльності, використання ними під час підготовки до аудиторних занять основної та додаткової інформації, ступінь їхньої участі в позанавчальній діяльності, що зумовлені інтересом до навчальних дисциплін.

Глибина передбачає істотність зв'язків між явищами в тій чи іншій галузі знань, є відображенням здатностей студентів оперувати фактами, аргументувати власні дії, трансформувати й спрямовувати їх відповідно до ситуації [36, с. 300–302]. Вона віддзеркалює сутність застосування таких принципів навчання, як свідомість, науковість, системність, а також є свідченням найвищого рівня діяльності, тобто творчого, що виявляється під час виконання здобувачами вищої освіти завдань відповідного рівня [20].

Процесуальний критерій визначає ступінь сформованості операційно-діяльнісного компонента. Його можна представити такими сформованими вміннями:

- 1) гностичні (уміння вивчати, розширювати й поповнювати спектр знань щодо розвитку соціальної компетентності);

2) інтелектуальні (уміння, що забезпечують здатність індивіда до сприйняття, розуміння, аналізу, синтезу, інтерпретації інформації про соціальну компетентність);

3) конструктивні (уміння, що висвітлюють здатність студентів до планування й проектування власної стратегії щодо розвитку соціальної компетентності на основі вибору оптимальних форм і доцільних видів діяльності);

4) проектувальні (уміння, сутність яких полягає в плануванні, розробленні й моделюванні студентами власної стратегії щодо розвитку соціальної компетентності; передбаченні можливих утруднень, що стають на цьому шляху; прогнозуванні результатів, що можуть бути досягнуті до закінчення виконання тієї чи іншої частини роботи);

5) комунікативні (уміння, що забезпечують доцільність використання здобувачами вищої освіти можливих засобів спілкування (як вербальних, так і невербальних) для запобігання й подолання соціокультурних бар'єрів);

6) конативні (уміння соціальної взаємодії в різноманітних ситуаціях, що віддзеркалюють здатність особистості до спільної роботи, її готовність долати конфліктні ситуації, дотримуватися культурних норм і табу, а також виявляти толерантне ставлення до учасників соціальної взаємодії, які є представниками інших культур);

7) емоційно-емпатійні (уміння чуттєвого пізнання оточуючого світу, що супроводжують будь-який акт діяльності студентів й виявляються в почуттях емпатії до суб'єктів соціальної дійсності).

Особистісно-оцінний критерій характеризує сформованість і розвиненість особистісного компонента готовності студентів класичних університетів до розвитку соціальної компетентності засобами використання ігорних технологій за такими показниками:

- 1) соціальна активність;

2) спроможність здійснювати самооцінку, самоаналіз, саморефлексію власної діяльності з розвитку компетентності зазначеного виду.

Представлена нами система критеріїв і показників, що відображують сформованість компонентів готовності студентів класичних університетів до розвитку соціальної компетентності засобами використання ігорних технологій, дозволила диференціювати рівні її сформованості. Із цією метою ми скористалися традиційною градацією, що складається з трьох рівнів: *низького, середнього та високого*. У їх межах було визначено параметри показників кожного із зазначених вище критеріїв.

Висновки з проведеного дослідження. Усе вищезазначене дає підстави стверджувати, що впровадження розробленої нами системи сприятиме підвищенню якості й ефективності процесу розвитку соціальної компетентності студентів класичних університетів засобами використання ігрових технологій. Обґрунтовані критерії й показники визначають ступінь сформованості кожного компонента цієї системи. Відповідно до всіх компонентів зазначеної системи було розроблено такі критерії: мотиваційний, змістовий, процесуальний, особистісно-оцінний. Для кожного із цих критеріїв було підібрано показники й визначено рівні сформованості (низький, середній, високий) готовності студентів класичних університетів до розвитку соціальної компетентності засобами використання ігрових технологій. Рівні сформованості готовності до розвитку соціальної компетентності віддзеркалюють ступінь прояву й вираження кожного із зазначених у системі критеріїв.

Перспективи подальших досліджень ми вбачаємо в реалізації розробленої науково-методичної системи розвитку соціальної компетентності в студентів класичних університетів засобами ігрових технологій.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Аверьянов А. Системное познание мира: методологические проблемы. М., 1985. 263 с.
2. Анохин П. Принципиальные вопросы общей теории функциональных систем. Очерки по физиологии функциональных систем. М.: Наука, 1973. С. 5–61.
3. Бахтеева С. Формирование социальной компетентности студента в процессе обучения иностранному языку в вузе экономического профиля: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. Казань, 2001. 20 с.
4. Белицкая Г. Социальная компетентность личности. Субъект и социальная компетентность личности: под ред. А. Брушлинского. М.: Институт психологии РАН, 1995. С. 24–108.
5. Берталанфи Л. фон. Общая теория систем – обзор проблем и результатов. Системные исследования. Ежегодник 1969. М.: Наука, 1969. С. 30–54.
6. Блауберг И., Юдин Э. Становление и сущность системного подхода. М., 1973. 273 с.
7. Гончаров С. Социальная компетентность личности: сущность, структура, критерии и значение. Образование и наука. 2004. № 2 (26). С. 3–18.
8. Григорьева Е. Диагностика социальной компетенции. Новые информационные технологии в учебно-воспитательном процессе высшей и средней школы: материалы II Всерос. науч.-практ. конф. Армавир, 2008. С. 258–263.
9. Гулиев Н. Формирование социально-профессиональной компетентности будущего менеджера регионального туризма (методология, теория, практика): дис. доктора пед. наук: 13.00.01. Оренбург, 2007. 412 с.
10. Демчук А. Развитие социальной компетентности студентов в поликультурной образовательной среде вуза: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. Владивосток, 2010. 24 с.
11. Глазкова І. Теоретико-методичні засади формування у майбутніх учителів компетентності запобігання й подолання педагогічних бар’єрів у процесі професійної підготовки: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04. Запоріжжя, 2013. 563 с.
12. Жукова О. Игровое взаимодействие как вид педагогического взаимодействия на занятиях психолого-педагогического цикла в классическом вузе. Materiały X Miedzynarodowej naukowi-praktycznej konferencji «Nauka: teoria i praktyka – 2014». Volume 4. Filologiczne nauki. Pedagogiczne nauki: Przemysł. Nauka i studia. Pp. 65–67.
13. Жукова О. Гра як засіб розвитку соціальності індивіда: період навчально-професійної та професійної діяльності. International scientific-practical congress of teachers and psychologists «The generation of scientific ideas», the 27th of November, 2014, Geneva (Switzerland). Pp. 62–64.
14. Жерновникова О. Дидактичні засади підготовки майбутніх учителів математики до проектування навчальної діяльності старшокласників: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.09. Харків, 2016. 478 с.
15. Зеер Э., Кормильцева М., Сыманюк М. Состав, структура и оценка социально-личностных компетенций специалистов. Мир образования – образование в мире. 2010. № 4. С. 3–11.
16. Зимняя И., Земцова Е. Интегративный подход к оценке единой социально-профессиональной компетентности выпускников вузов. Высшее образование сегодня. 2008. № 5. С. 14–19.
17. Каган М. Человеческая деятельность (опыт системного анализа). М., 1974. 328 с.
18. Ковалев А. Педагогические системы: оценка текущего состояния и управления. Харьков, 1990. 114 с.
19. Коджаспирова Г., Коджаспирова А. Словарь по педагогике. М. – Ростов-н/Д., 2005. 448 с.
20. Коньок М. Критерії та рівні сформованості готовності майбутнього вчителя технологій до використання міжпредметних зв’язків. Вісник Чернігівського національного педагогічного університету: Серія: Педагогічні науки. 2015. Вип. 124. С. 169–173.
21. Краснокутская С. Формирование социальной компетентности вуза: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. Ставрополь. 2006. 23 с.
22. Ляхова І. Організаційно-педагогічні умови і передумови корекції та розвитку рухової сфери школярів із порушенням слуху. Педагогічні науки: Вісник Запорізького національного університету. Запоріжжя, 2012. № 2 (18). С. 174–183.
23. Ляхова Н. Педагогическое обеспечение формирования социальной компетентности студентов педагогического вуза: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. Красноярск. 2008. 24 с.
24. Марасанов Г., Рототаєва Н. Социальная компетентность: психологические условия развития в юношеском возрасте. М.: Когито-Центр, 2003. 172 с.
25. Мокеєва Н. Розвитие социально-профессиональной компетентности будущего учителя в образовательной среде педагогического ВУЗа: дис. ... канд. пед. наук. 13.00.01. Казань, 2010. 213 с.
26. Москаленко П. Навчання як педагогічна система: навч. посіб. Тернопіль, 1995. 144 с.

27. Мосягина Г. Факторы и условия формирования социальной компетенции у будущих педагогов в процессе их обучения в педагогическом колледже. Вестник Ставропольского государственного университета. Ставрополь: Изд-во СГУ, 2007. С. 94–97.
28. Мосягина Г. Формирование социальной компетенции будущих педагогов: на примере педагогического колледжа: автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.08. Астрахань. 2008. 25 с.
29. Петрова О. К проблеме оценивания развития социально-профессиональной компетентности студентов. Педагогическое образование в России. 2013. № 1. С. 126–129.
30. Пушкирева Т. Содержание социальной компетентности будущих педагогов сельских общеобразовательных учреждений. Вестн. Томского гос. пед. ун-та (TSPU Bulletin). 2011. Вып. 11 (101). С. 100–103.
31. Садовский В. Основания общей теории систем. Логико-методологический анализ. М., 1974. 279 с.
32. Слободчиков В., Исаева М. Психологические условия введения студентов в профессию педагога. Вопросы психологии. М., 1996. № 4. С. 72–80.
33. Советский энциклопедический словарь / гл. ред. А. Прохоров. 2-е изд. М.: Сов. энциклопедия, 1982. 1600 с.
34. Спирин А. Формирование социальной компетентности студентов в межвузовском образовательном центре: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. Кострома. 2010. 24 с.
35. Тихонова Т. Педагогічні умови професійного саморозвитку майбутнього вчителя інформатики: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Київ, 2001. 20 с.
36. Требования к знаниям и умениям школьников: дидактико-методический анализ / под ред. А. Кузнецова. М., 1987. 176 с.
37. Философский энциклопедический словарь / Редкол.: С. Аверинцев, Э. Араб-Оглы, Л. Ильичев и др. 2-е изд. М.: Советская энциклопедия. 1989. 815 с.
38. Хатунцева С. Самовдосконалення як чинник розвитку професіоналізму майбутніх учителів. Педагогіка та психологія: зб. наук. пр. / за загальною редакцією академіка І. Прокопенка, проф. С. Золотухіної. Харків, 2016. Вип. 54. С. 212–222.
39. Хатунцева С. Самовиховання як компонент самовдосконалення вчителя. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: зб. наук. праць. / редкол.: І. Зязюн (голова) та ін. Київ-Вінниця, 2014. Вип. 40. С. 398–405.
40. Чернышов В., Чернышов А. Теория систем и системный анализ: учеб. пособие. Тамбов: Изд-во Тамб. гос. техн. ун-та, 2008. 96 с.
41. Шадриков В. Деятельность и способности. М., 1994. 320 с.
42. Юдин Э. Системный подход и принцип деятельности. М., 1978. 392 с.